

begin '43, werden in Duitsland alle krachten ingespannen om een zo groot mogelijke wapenproductie te verkrijgen.

Zo ook in Japan.

In zijn eerste oorlogsjaar, van december '41 tot december '42, werd de wapenproductie niet wezenlijk uitgebreid en toen daartoe begin '43 als gevolg van de hevige strijd om Guadalcanal werd besloten, was het te laat. Van '42 tot '44 steeg Japans totale productie met 20% en terwijl in '42 30% van die productie voor de oorlog bestemd was, was dat in '44 met iets meer dan de helft het geval. In die twee jaar had men talloze bedrijven op wapenproductie ingesteld (in textielfabrieken werden bijvoorbeeld vliegtuigonderdelen vervaardigd), maar, aldus Jerome B. Cohen, *'the very effort was negated by the growing shortages of materials due to the blockade which rendered some capacity excess even before it was completed.'*<sup>1</sup>

Daar kwam dan nog bij dat het groepskarakter van de Japanse samenleving het onmogelijk maakte om wat er aan krachten voor de oorlogsinspanning aanwezig was, effectief te coördineren. In de talloze verdeelen controle-organen die door de regering in het leven werden geroepen (organen om schaarse grondstoffen te verdelen en om te controleren dat men zich aan de gestelde regels hield), werd het beleid niet, zoals in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, door ambtenaren bepaald maar door voormannen van het bedrijfsleven die de belangen van hun eigen onderneming geen moment uit het oog verloren – de greep die de grote familieconcerns, de *Zaibatsoe*, op de gehele economie hadden, werd van jaar tot jaar sterker. De regering was niet in staat de oorlogsinspanning doeltreffend te leiden – los nog van andere factoren was er het grote nadeel dat het leger en de marine als het ware een staat in de staat vormden; zij duldden geen inmenging, noch van elkaar, noch van de centrale overheid. Het departement van bewapening dat eind '43 in het leven werd geroepen (pas na twee jaar oorlog dus!) stelde regels op waar iedereen zich aan trachtte te onttrekken, had niets te zeggen over het leger en de vloot die beide beschikten over eigen voorraden en eigen verbindingen hadden naar bepaalde ondernemingen, en werd in de praktijk niet veel meer dan een departement voor de vliegtuigproductie.

Dit alles wil niet zeggen dat Japan althans tot in de tweede helft van '44 kwantitatief niet een aanzienlijke oorlogsproductie kende. Dat in '41 bijna 6 000, in '42 bijna 9 000, in '43 bijna 17 000, in '44 ruim 28 000 en in '45 nog eens ca. 11 000 vliegtuigen werden geproduceerd, tekent de

<sup>1</sup> Jerome B. Cohen: *Japan's Economy in War and Reconstruction*, p. 56.